

Maurice Blanchot

ROMBOLNI KELL *

Rombolni kell: volt egy könyv („könyv”? vagy inkább „film”? vagy valami a kettő között?), amelyben oly idegenül hangzott ez a kifejezés; és ez a két szó mintha egy egészen másféle nyelv ígérését hordozta volna magában, egy olyan nyelvét, amelynek ezen a két szón felül talán nincs is felénk más közlendője.¹ De a mi régimódi fülünknek ezt sem könnyű meghallani. És amikor végre mégis meghalljuk, akkor is leginkább csak magunkat halljuk ki belőle, mert biztonságra vágyunk, mert birtokolni akarunk, mert tele vagyunk kicsinyes kiábrándultsággal és hosszú ideje érlelt haragvással. Vagyis számunkra az, hogy rombolni kell, jó esetben jelenthet némi vigaszt a reménytelenségben, mégsem több, mint *rendre* utasító parancsszó, amely legfeljebb valamicskét csillapítja az idő múlásának fájdalmát.

Hogyan értelmezzük ezt a felszólítást – persze azon a szókézleten kívül, amely, mellesleg, nem kevés munkával felhalmozott tudásunk folytán a rendelkezésünkre áll? Mondjuk ki bátran: ahhoz, hogy valaki rombolni tudjon, szeretnie kell, és aki a szeretet pusztá megnyilvánulása által készül rombolni, az nem okoz sérüléseket, az valójában nem rombol, csupán – azáltal, hogy megnyitja azt a végtelen űrt, ahol a rombolásnak nincs sem pusztító, sem pozitív jelentése – semleges értelemben használja a szót egy semleges vágy kifejezésére. *Rombolni kell.* Bizonytalanul morajlik ez a két szó. Nem kizárólagos jelentéssel bíró szólás, nincs benne semmi magasztosan egyedi, csupán egy olyan kifejezés, amelynek jelentésmezeje együtt tágul a szórványos térrel, és amelyet névtelenül ejt ki, aki kiejti a száján, az a sehonnan idekeveredett fiatal nő, maga a kortalan fiatalság, aki egyszerre túl bölcs és túl zsenge ahhoz, hogy bárki egyszerűen elintézzé annyival, hogy fiatal. Valahogy így tisztelhették az ókori görögök a süldő lányokat, akiktől jóslatokat vártak.

Rombolni kell. Hogy visszhangzik! Halkan, lágyan; ellentmondást nem tűrően. Egy kifejezés – időtlen főnévi igenévbe sűrítve – jelöletlen alannal; egy tett – a rombolás –, amely már magában a kimondás aktusában végbemegy: mindez ésszel felfoghatatlan, főleg, ha azt próbáljuk tudatosan latolgatni, merre haladhatnak tovább az események. Inkább olyan ez, mint valami megvilágosodás; amikor hirtelen feltárul a titok. Ránk bízsa magát, hogy miután önnön titokzatosságát lerombolta, beletaszítson minket egy olyan jövőbe, amely végleg elszakadt mindentől, ami jelenvaló.

Szereplők? Igen, olyanok, mintha szereplők lennének, férfiak, nők, árnyak, pedig csupán *viszonyítási pontok*, mozdulatlanok, bár a táguló – értsd: szórványossága

* Maurice Blanchot: *L'Amitié*. Paris, 1971. 132–136.

¹ Ld. Marguerite Duras: *Détruire dit-elle*. Paris, 1969.

okán gyakorlatilag eseménytelen – térben tisztán kirajzolódik közöttük valamiféle mozgásháló, amelynek vonalai mentén kikökhenthetetlenségükben is folyamatosan érintkeznek egymással és hasonlóságukban is változnak. Olyan térben mozognak, amelyet a szórványozódás végtelenné tágít, addig tolja egyre kijebb a határait, amíg teljesen el nem tűnnek a szemünk elől.

Természetesen a történések helyszínét könnyen meg tudjuk nevezni: egy szálloda, körülötte park, a park végében erdő. De ne akarjuk túlértelmezni! Ez csak egy hely a világban, a mi világunkban: mindannyian jártunk már ilyen helyeken. Csakhogy miközben minden oldalról nyitott, csupán a természet szegélyezi, mégis szigorúan behatárolt, egyenesen zárt terület: a szó hagyományos értelmében szent, elszigetelt hely. Ahol mintha a könyv cselekményének kezdete, a film első képkockái előtt a halál – valamiféle elmúlás – már elvégezte volna a dolgát: az egészet élettelen tunyaság lengi be. Valahogy minden üres, látszólagosak a társasági élet megszokott kellékei, és csupán látszólag történik bármi: látszólagosak az étkezések, a játékok, az érzések, a szavak, a megíratlan és olvasatlan könyvek, még az éjszakák hevét is csak valami réges-rég kihunyt szenvedély táplálja; semmi sincs a helyén, hiszen a dolgok nem tűnnek sem igazán valóságosnak, sem igazán valószínűtlennek: mintha az írás csupa mondatszerű szövegfoszlányt, nyelvtörödéket, tettetett gondolatot, az életet színlelő lényt jelenítene meg a vakítóan üres háttér előtt. A jelenlét mögött nincs, nem lesz és nem is volt semmi; a tartalom nélküli felejtés levált az emlékezettről: a dolgok soha, egy pillanatra sem bizonyosak. Két szónak, csupán két szónak, az utolsó vagy az első kettőnek, sikerül ide behatolnia, mint valami sejtelmesen zengő isteni szózatnak: *rombolni kell*. És akkor végre felfogjuk, mi mást vár még tőlünk ez az eddig soha nem hallott felszólítás; mert ha a romboláshoz szeretni kell, akkor előbb, mielőtt rombolni kezdenénk, a halál által meg kell szabadulnunk mindentől, önmagunktól, az élet adta lehetőségektől éppúgy, mint a halott és halandó dolgoktól. Meghalni, szeretni – csakis miután ezeken túlvagyunk, akkor juthatunk közelebb a végső romboláshoz, ahhoz, amelyet ez az idegenül csengő (semlegessége ellenére is vonzó, határozott, mégis minden erőszakos ráhatástól mentes) kinyilatkoztatás jelöl ki számunkra.

Honnan jönnek? Kik ők? Minden bizonnyal nem sokban különböznek tőlünk: ugyanebben a világban léteznek. Mégis olyan lények, akiket már réges-rég romba döntöttek (szűrjük ezt ki a zsidóságra tett utalásokból), bár a pusztulás, a kifosztottság, illetve a halál folyamatos megtapasztalása, az egyetlen emlék, amelyet önmagukról magukban hordoznak (és amelyet az egyik férfi úgy él meg, mint valamiféle végre nyilvánvalóvá vált hiányérzet tiszta felismerését, a másik úgy, mint a rendelkezésére álló idő lassú, de egyelőre szakadatlan előrehaladását, a fiatal lány pedig éppenséggel önnön fiatalságában, hiszen rá egyszerűen a fiatalsághoz való kizárólagos viszonya van romboló hatással), nem hogy nem hagyott fájó sebeket bennük, inkább szabadabbá tette őket, hogy szelíden odafigyelhessenek másokra, hogy bírvágy, kisajátítás nélkül, határtalanul szerethessenek: szabadabbá tette őket minde, akárcsak

annak az egyszerű felszólításnak a befogadására, amelyet a társaság legfiatalabb tagja fogalmaz meg számukra, az a sötétbe burkolózó, szinte még csak serdülő lány, az egyetlen, akinek a szájából ez a két szó valódi kinyilatkoztatásként hangozhat: *rombolni kell*.

Sokat sejtető megjelenésük időnként arra emlékeztet, ahogyan az ókori görögök láthatták az önmagukkal mindig is egyenrangúan kezelt, egyszerre ismerős és ismeretlen, egyszerre elérhető és elérhetetlen isteneiket: új, isteni tulajdonságaiktól megfosztott istenek ők, akik a távoli múltból még mindig bármelyik pillanatban eljöhetnek, vagyis olyan emberek, akik bár az emberi nehézkedés és az emberi igazság törvényei alól kivonhatják magukat, a vágy és az örület, e két nem emberi vonás irányítása alól nem. Talán valóban istenné lesznek sokarcú egységük, láthatatlan megsokszorozódásuk és azáltal, ahogyan magukra találnak az éjszakában, a felejtésben, abban az egyszerűségben, amely Erószra és Thanatoszra egyaránt jellemző: a halál és a vágy válik megfoghatóvá bennük. Igen, istenek, de – a Dionüszosz alakjához kapcsolódó megfejt(het)etlen talány értelmében – örült istenek, és a mindent feloldó nevetés előtt, az ártatlanság velünk is megosztott állapotában egyfajta isteni párbeszéd nyomán jutnak arra, hogy legfiatalabb társukat természetéből fakadóan, a téboly bárminemű tudós értelmezése nélkül maguk is *örültnek* tekintsék (talán valami hasonlót látva benne, mint amit az eltévelyedett Nietzsche Ariadne alakjában nevesített).

A hisztérikus test érzékenysége: „stigmák”. A kép lelőhelye: Régnard: *Nouvelle Iconographie de la Salpêtrière, 1897.*

Leucate: Lefkáda²: még az istenek távollétét hirdető, kihalt, felhőtlen ég alatt is megtörik a fény a „rombolni kell” kifejezésen, ezen a két szón, amely bár megcsillan, de világosságot nem ad ki magából. És attól még, hogy a fülünk hallatára hangzott el, ne gondoljuk, hogy egy ilyen felszólítás közvetlenül nekünk akarna szólni, hogy engedelmessé kell nekünk! Amennyiben az „erdő” nem jelent többet, titkok és szimbolikus tartalmak híján nem jelent mást, csupán azt a *határt*, amelyet áthatolhatatlannak ható látszata ellenére nincs miért megsérteni, valahol ott fakad fel – a

² Lefkada vagy Levkas (görögül: Λευκάδα) a Jón-tenger egyik szigete Görögországban. Francia nevének hangzása (Leucade) igen közel áll a Marguerite Duras regényében említett Leucate nevű, dél-franciaországi kikötőváros nevének kiejtéséhez. (A ford. megjegyzése)

színen kívül eső, „helytelen” helyszínen – abban a zubogó csöndben (amely akár Dionüszoszé, a legharsányabb és leghallgatagabb istené is lehetne), minden lehetséges megfejtés jelentésmezején túl, ennek az idegenül csengő kifejezésnek a valósága. Távoli hangként, a zene romjaiból épülő hangos morajlásban jut el hozzánk, amely – talán hamisan – azt sugallja, hogy maga a zene születik meg benne. Útközben eltűnik és feltűnik valami, talán éppen a szabad akarat, és mi képtelenek vagyunk eldönteni, hogy valójában eltűnik vagy feltűnik, ahogyan azt is, hogy melyik kerekedik fölül, a félelem vagy a remény, a vágy vagy a halál, hogy ez most az idők kezdete vagy vége, hogy valóságba vagy tébolyba fordul a visszatérés. Nem csupán a zene (a szépség) lerombolásáról, egyben újjászületéséről van itt szó: sokkal titokzatosabb dolog, a *zeneként megjelenő rombolás* tanúi és részesei vagyunk. Sokkal titokzatosabb és veszélyesebb dolog történik itt. És minden nagy veszély nagy fájdalommal is jár. És hogy mi lesz a folyománya ennek a rombolásra felbujtó és önmagát megsemmisítő felszólításnak? Nem tudhatjuk. Csak annyit tudhatunk, hogy mostantól együtt kell élnünk vele, mert hozzánk is odaszegődött az a fiatalságában ártatlan nő, aki mindannyiunkat bevont a halál örök körforgásába.

Molnár Zsófia fordítása